

Sdr. Harridslev Brugsforening

75 års jubileum

1905 - 1980

Blade af Sdr. Harridslev Brugs' historie

De to grene indenfor dansk andelsbevægelse, der fik den største betydning for lokalsamfundene, var andelsmejerierne og brugsforeningerne. Men medens der ikke gik 10 år fra det første andelsmejeri startede i 1883, i Hjedding ved Varde, og til landet var så godt som dækket med mejerier, gik der meget længere tid fra den første brugsforening så dagens lys i 1866 i Thisted, til der blot var nogenlunde dækning. Manden bag brugsforeningen i Thisted, var provst H. C. Sonne og han ville dermed hjælpe byens arbejdere, til billig mad og vænne dem til at betale kontant og til at samarbejde. Men det var dog særlig på landet brugsforeningstanken slog an, og det skyldtes mere, at de beskyttelsessoner som skulle hjælpe købstædernes handlende, (de såkaldte læbælter), efterhånden som bøndernes omsætning steg, kom til at virke meget generende. Så fandt man ud af at købe sine varer i større portioner, og så an tage en mand til at uddele dem, det var nemlig ikke forbudt.

Det var baggrunden for, at der i Sdr. Harridslev også opstod et ønske om at få en sådan brugsforening, og i november måned 1905 blev der indbudt til et møde i skolen, for at drøfte planerne. Til stede var formanden for den nyoprettede forening i Vennebjerg, skomager Natanael Christensen, Nørre Harridslev, og han gjorde rede for hvordan en sådan forening skulle drives, og hvilke fordele der var forbundet med oprettelsen af en brugsforening, og han anbefalede at tilslutte sig Ringkøbing Amts Vareindkøbsforening, ligesom den i Vennebjerg.

Der var god stemning for oprettelse af en brugsforening, idet så godt som alle de tilstedeværende tilsluttede sig tanken, og der blev da nedsat et udvalg, som skulle undersøge hvad forskel der var mellem Ringkøbings Amts Vareindkøbsforening på den ene side og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger på den anden, de skulle også udarbejde et udkast til vedtægter. Udvalget kom til at bestå af karetmager Jens K. Simonsen, gårdejer Kristian Kjeldsen og gårdejer Johannes Sørensen.

Den 1. december 1905 sammenkaldte udvalget da til et nyt møde, hvortil nogle og tyve af sognets mænd var mødt op. Udvalget gjorde rede for sine undersøgelser og anbefalede tilslutning til Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger og dette vedtoges da enstemmigt. Det vedtoges ligeledes enstemmigt, at antage et tilbud fra karetmager J. K. Simonsen, om at forestå uddelingen af varer, og som vederlag skulle

han have 5% af udsalgsprisen, der blev også valgt en kasserer, hvis løn blev fastsat til 20 kr. årlig, til denne post valgtes lærer Kr. Jørgensen. Til den øvrige bestyrelse valgtes Kr. Kjeldsen og Johs. Sørensen, sidstnævnte valgtes til formand. Forslag til love blev med ganske få ændringer ligeledes vedtaget enstemmigt. Til revisor valgtes Morten Kr. Jensen og Johs. Jensen.

Den 20. december var bestyrelsen i Aalborg for at indkøbe varer til foreningen, ved samme lejlighed tegnede man 3 andele à 100 kr., foreningen havde 49 indtegnede medlemmer.

Det vedtoges at begynde handelen den 30. december. Det første halve år var der en omsætning på 5044 kr., men var allerede næste halvår steget til 9095 kr., så første års omsætning blev på 14.409 kr., med et nettooverskud på 608 kr., der udloddedes til medlemmerne med 6%. Uddelerens løn var det første år 720 kr.

Allerede efter et års forløb, opsigte Jens Simonsen sin plads og på generalforsamlingen den 7. marts, forelå 2 forslag, et der gik ud på at leje sig ind hos tømrer Jens Kr. Poulsen og antage ham som uddeler, og et gående ud på at bygge sit eget hus, hvis en passende grund kunne findes. Det sidste forslag vedtoges så godt som enstemmigt. Jens Simonsen tilbød da at afstå en byggegrund af sin jord, til en pris af 10 øre pr. kvadratalen.

Arbejdet med byggeriet blev derefter liciteret ud til murer Peter Abrahamsen, Gjurup, for 475 kr. og tømrerarbejdet til Jens K. Poulsen og Kr. Pedersen (Lykkegaard) for 575 kr. Malerarbejdet til maler Bohn Gjurup for 62 kr., ialt kom byggeriet til at koste 2800 kr., heraf 132 kr. for grunden.

Til ny uddeler valgtes handelskommis Niels A. Jensen, Hirtshals, han korn dog ikke til at bestride pladsen mere end knap et år, så blev han tilbudt en større og bedre uddelerplads i Tornby, og han fik derfor lov til at flytte og foreningen stod igen uden uddeler. Pladsen blev opslået ledig og der kom 13 ansøgninger og blandt dem valgte man medhjælper i Taars Brugsforening, Laurits Vejen, og med dette valg indledtes en mere end 40 årig epoke i foreningens historie.

Laurits Vejen var husmandssøn fra Lendum, og fik efter 1/2 års tid som pakhuskarl hos købmand Dybro i Sindal, lyst til handelen og kom i lære hos uddeler Skrubbeltrang i Taars, der var en slags udklækningsanstalt for uddelere, idet mange af de nyoprettede foreninger hentede deres uddeler der. Laurits Vejen blev vel aldrig færdiguddannet, men han var den fødte uddeler _ havde vel nok klaret sig mindre godt som købmand, men som uddeler var han legendarisk og foreningens ve og vel, lå ham uhyre stærkt på sinde.

Brugsforeningens omsætning viste i de første år en stærk stigning, og var efter 15 års virke mere end 10-doblet. Det førte til, at man måtte til at spekulere i nye lokaler, og sommeren 1919 byggedes de nuværende lokaler for 22.591 kr., og den gamle ejendom solgtes til smedemester Sofus Jakobsen for 6.000 kr. Til at financiere byggeriet lånte man 16.000 kr. af Frederik Lykkegaard, Rakkeby, til en rente på 1/2% over bankens udlånsrente.

Den 1. februar 1920 blev der på en ekstraordinær generalforsamling enstemmigt vedtaget at indmelde foreningen i »Andels Fælleslageret for Brugsforeningerne i 6. kreds«, som havde købt bygningen på springvandspladsen, hvor nu »Anva« har til huse, og hvor man, som navnet antyder, havde til hensigt at etablere en butik for manufaktur og en for isenkram, som skulle være fælles for brugsforeningerne i så at sige hele Vendsyssel. Ideen var sikkert meget god, men forretningen løb snart ind i en række vanskeligheder, således viste det sig, at det store varelager man startede med, for det meste var krigsvarer, som blev usælgelige da der kom ordentlige varer frem på markedet, og i begyndelsen af 50'erne overtog F.D.B. bygningen, og åbnede sin egen forretning. Men det er ikke Fælleslagerets historie der her skal skrives, så vi ser hvad der står i de gamle forhandlingsprotokoller, om hvad betydning det havde for vor forening.

Der står således under 28. maj 1920:

»Der forelå skrivelse fra andels Fælleslageret om brugsforeningen var villig til at låne Fælleslageret 2000 kr. til omforandring.

Det vedtoges at svare, at det så man sig ikke i stand til.

Den 6. juni 1921 fra Fælleslageret forelå skrivelse, om brugsforeningen

Den første brugs i 1905.

vil gå med til at låne Fælleslageret 3450 kr. til omforandring. Det vedtoges at svare, at vi vil yde lånet, såfremt % af de øvrige brugsforeninger også vil gå med.

Den 9. marts 1922: Der forhandlede om den økonomiske stilling i Fælleslageret, da der på et møde i Hjørring den 3. i denne måned er oplyst, at Fælleslageret har et underskud på 80.000 kr., det vedtoges at afvente Fælleslagerets generalforsamling.

Den 26. maj 1922: Beretning fra Fælleslageret forelå, heraf fremgik det, at underskuddet blev på 88.000 kr. og brugsens andel er på 1780 kr.

Den 12. juni 1923: Der forelå meddelelse fra Fælleslageret om, at brugsens andel i nedskrivningen på bygningen, andrager 2403 kr., som vil blive fradraget de 3000 kr. vi har lånt dem.

Den 6. november 1926: Det vedtoges at betale 2196,82 kr., som er foreningens andel i Fælleslagerets underskud.

Den 24. august 1927: Meddelelse fra Fælleslageret, at den del af Fælleslagerets underskud som vi skal dække, udgør 3490 kr. 92 øre.

Den 30. august 1932: Det vedtoges at indbetale det beløb som foreningen har forrentet for Fælleslageret på 3490 kr. 92 øre, med det forbehold, at såfremt Fælleslageret nogen sinde kan betale dem tilbage, da skal de gøre det.«

Så i 1952 står den sidste omtale af Fælleslageret, den lyder:

»Den 8. april 1952: Brugsens andel af salgssummen for Fælleslageret andrager 4112 kr.«

I dag vil man vel nok sige »pebernødder« - om de summer der her er nævnt, men i de økonomisk vanskelige tider efter første verdenskrig, var det en uhyre stor belastning for de brugsforeninger der var med, og når så dertil skal føjes, at også den første Andelsbank gik ned i de år og deri havde de fleste brugsforeninger også andele. Sdr. Harridslev Brugsforening havde således tegnet 1000 kr. som blev tabt, når så også omsætningen dalede til under det halve, fra 160.000i 1920 til 79.000i 1930, må man beundre den idealisme og trofasthed, som de ledende indenfor foreningen udviste, og som da også var årsag til, at brugsen stod de svære tider igennem.

De følgende år var især præget af landbrugskrisen i trediverne, der jo særlig ramte en forening som vores, hvor medlemskredsen, så godt som, udelukkende var knyttet til landbruget og den gamle protokol har på næsten hvert andet bestyrelsesmøde, en vedtagelse der lyder omtrent sådan: »N. N. brugsforening anmoder om et tilskud, da de er kommet i økonomiske vanskeligheder ... Det vedtoges intet at yde«. Også opfordring til at tegne andelskapital i den nyoprettede »Andels og Folkebank«,

såvel som »Andelsforeningernes Gigtsanatorium« i Skelskør, vedtoges det at henlægge.

I begyndelsen af krigen, var foruden de vanskeligheder for handelen som krigssituationen medførte, især forhandlinger med brugsforeningernes medhjælperorganisation, om bedre og mere ensartede arbejds- og aflønningsforhold, der voldte bestyrelsen en del bryderier og efter trusler om boykot og lignende, meldte foreningen sig ind i Brugsforeningernes Arbejdsgiverforening og lod herefter dem ordne forhandlingerne med medhjælperne.

Den 2. april 1950 meddelte uddeler Laurits Vejen bestyrelsen, at han, på grund af svigtende helbred, ønskede at fratræde stillingen som uddeler, han ønskede samtidig, at det kunne ordnes således, at hans søn, Knud Vejen, kunne overtage pladsen efter ham, uden at den blev opslået ledig. Der blev holdt flere bestyrelsesmøder for at få den bedste ordening lavet, og den 29. august 1950 blev der skrevet kontrakt med Knud Vejen og han overtog pladsen den 1. oktober. Uddelerskiftet medførte en del ændringer i foreningens struktur, idet den afgangende uddeler havde haft en del handel for egen regning, såsom foderstoffer, kul, gødning, huder og skind samt brød, ligesom en del af de æg der blev leveret i brugsen, var uddelerens handel, medens en del medlemmer leverede til Dansk Andels Ægekspert. D.A./E. Alt dette var utilfredsstillende både for forening og uddeler, så meget mere som det, at de udestående

Foto fra 1930.

fordringer hidtil havde været uddelerens hele ansvar, men var nu efter den nye kontrakt blevet delt mellem forening og uddeler med halvdelen til hver.

Det medførte at foreningen hen ad vejen indmeldte sig i »Jydsk Andels Foderstofforretning«, »Dansk Andels Gødningsforretning«, »Dansk Andels Kul« og »Dansk Andels Ægekspport«, med en væsentlig stigning i omsætningen til følge og dette medførte behovet for større lagerkapacitet, Og på et bestyrelsesmøde den 12. august 1960 var butikskonsulent Mogensen fra Aalborg kommet til stede med et udkast til omforandring og det vedtoges, at lade udarbejde en detailprojektering og et overslag over omkostningerne, dette blev foretaget af bygningsingeniør Knud Carlsen, København, og udgifterne blev beregnet til ca. 70.000 kr. Nu blev forslaget forelagt på den første generalforsamling og her blev det vedtaget med 27 stemmer for og 9 imod.

Bestyrelsen gik nu igang med at undersøge mulighederne for at låne de penge, som var nødvendige for at føre planerne om byggeriet ud i livet, og efter en del forhandlinger med Grundejernes Kreditforening, forsikringsselskabet »Hafnia« og forsikringsselskabet »Tryg«, enedes man om, at antage et tilbud fra »Tryg«, som det mest fordelagtige. Vi kunne låne 74.375 kr. til 5% rente.

Der blev også akkorderet med murer Anton Thomsen, tømrer Kr. Haugaard samt smedemester Kr. Svendsen, alle fra Sdr. Harridslev, om at udføre arbejdet og den 17. november 1961 holdt man bestyrelsesmøde for første gang i de nye lokaler. Der var nu mulighed for at indføre en ny måde at handle på, nemlig selvbetjening, og det varede ikke længe før de fleste medlemmer var fortrolig med denne form for handel. Som noget nyt var det også, at foreningen fik næringsbevis, så man kunne handle med ikke-medlemmer, og samtidig fik man spiritusbevilling.

Foreningen havde hidtil hørt til de »tørlagte«, begge dele blev så godt som enstemmigt vedtaget på generalforsamlingen den 7. december 1961.

En af de ting, som i tiden herefter gav uddeler og bestyrelse bekymringer, var de voksende tilgodehavender hos medlemmerne, og der måtte gang på gang sendes rykkerbreve ud, og tanken om kontant betaling dukkede op gang på gang, og den 1. oktober 1966 indførtes kontant betaling. Omtrent samtidig var man gået med i den såkaldte frivillige kæde, som betød en nærmere tilknytning til F.D.B. og medførte at vi kun måtte købe hos fællesforeningen, vel at mærke når det var en vare som de førte, for os spillede det ikke så stor en rolle, da vi i forvejen var en meget trofast kunde hos F.D.B., det var særlig på et område - som slagtevarer, som vi plejede at få fra slagteriet »Wenbo« i Hjørring, men nu måtte aftage fra F.D.B. Det medførte også at fællesforeningens

regnskabsafdeling overtog vor regnskabsføring, men ellers var der vist kun positive ting ved tilslutningen, selv om der fra flere sider blev sat spørgsmålstegn ved frivilligheden.

Sommeren 1969 meddelte uddeler Knud Vejen, at han ønskede at fratræde pladsen som uddeler til 1. oktober, og pladsen blev da opslået ledig, og blandt 4 ansøgere, vedtoges det at ansætte kommis Kaj Jensen, Ugilt Brugsforening, til uddeler og han tiltrådte pladsen den 18. oktober 1969. I 1972 vedtoges det at ophøre med at handle med foderstoffer, og at lade den handel overgå til D.L.G.s afdeling i Vraa, »Vraa Andel«. I 1976 opførte uddeler Jensen sit eget hus og beboelse i brugsen omforandredes til selskabslokaler, som det er meningen at leje ud ved særlige lejligheder, beboerforeningen er således en flittig benytter af lokalerne.

Ja nu er vi så fremme ved nutiden. At det i særlig grad blev baggrunden for brugsens start og de første år af dens levetid der her er opridset, skyldes ønsket om at få det stadfæstet, medens der endnu er folk der kan huske begyndelsen, for når foreningen fejrer sit næste store runde jubilæum, er der sikkert ingen tilbage.

I de 75 år har der været 8 formænd, nemlig:

Gårdejer Johannes Sørensen	fra 1905 - 1909
og igen	fra 1929 - 1937
Gårdejer Niels Moltsen	fra 1909 - 1916
Gårdejer Niels Herman Jensen	fra 1917 - 1918
Gårdejer Jens Jørgensen	fra 1918 - 1920
og igen	fra 1923 - 1928
Husmand Chr. Andersen	fra 1920 - 1923
Lærer Anders P. Olesen	fra 1937 - 1950
Gårdejer Anders Sørensen	fra 1950 - 1968
Gårdejer Tage Abrahamsen	fra 1968 - nu

Som regnskabsførere har virket:

Lærer Chr. Jørgensen	fra 1905 - 1906
Gårdejer Kristian Kjeldsen	fra 1906 - 1909
Gårdejer Kristian Lykkegaard	fra 1909 - 1955
Gårdejer Poul Abrahamsen	fra 1955 - 1968
og efter 1963 er regnskabet ført af F.D.B.s regnskabsafdeling.	